

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра теорії та історії світової літератури

КУРСОВА РОБОТА
з історії зарубіжної літератури

на тему: «Засоби гумору в оповіданнях Марка Твена»

Студента (ки) групи_СОа 16-20 напряму
підготовки__англійська мова та друга
іноземна мова спеціальності__середня
освіта__Філоненко К.В. (прізвище та
ініціали)

Допущена до захисту

Науковий керівник
професор Мейзерська Т. С.

«__»____ року

Завідувач кафедри

(підпис) (ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ЄКТС ____

Київ – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМІЗМУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	6
1.1. Комічне в англійській та американській літературі XIX - XX століття.....	6
1.2. Особливості розвитку англійської комедії.....	9
РОЗДІЛ II ГУМОР ТА ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ МАНЕРИ МАРКА ТВЕНА.....	11
2.1. Гумористичний світ Марка Твена в світовій літературі.....	11
2.2. Геніальне чуття Марка Твена на все безглузде.....	15
РОЗДІЛ III ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ САТИРИ МАРКА ТВЕНА.....	20
3.1. Особливості гумору раннього Марка Твена.....	20
3.2. Роль гумору в створенні образу містера Піквіка.....	24
3.3. Сатира як – свідчення зрілої майстерності Марка Твена-прозаїка.....	28
ВИСНОВКИ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена спробою вперше запропонувати цілісний та детальний аналіз елементів гротеску у комічних та сатиричних оповіданнях Марка Твена, що сприятиме заповненню прогалин в історії англійського та світового літературознавства в цілому. Зацікавленість та особлива увага дослідників до творчості Марка Твена виявлялася до теперішнього дня у детальному аналізі поезики лірики письменника, його публіцистики та детективних романів, однак комплексного вивчення його комедійних та сатиричних оповідань не існує і донині. Обрана тема представляє великий інтерес через оригінальність світосприйняття автора та незвичну авторську інтерпретацію в художній літературі політичних та соціальних подій в Англії XIX ст.

Предмет дослідження – художні засоби та способи реалізації гумору та сатири в комедійній прозі Марка Твена.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше робиться спроба цілісного й багатоаспектного дослідження гумору та сатири в комедійній прозі Марка Твена. Гумор та сатира у творах письменника проаналізовано на різних функціональних рівнях тексту, визначені специфіка й динаміка форм, їх роль у художній свідомості автора. Гумор і сатира розглядається як спосіб художньої типізації, основний формотворчий принцип епічних творів письменника. Вивчення гумору та сатири в прозі Чарльза Дікенса дозволяє розширити уявлення про еволюцію творчої свідомості митця, своєрідність його творчого методу та внесок у розвиток американської літератури XIX ст.

Метою курсової роботи є дослідження гумористичних та сатиричних оповідань Марка Твена, показати приклади сатири та гумору в оповіданнях.

Для досягнення поставленої мети, нам необхідно вирішити **ряд наступних завдань**:

- вказати на особливості Марка Твена як фундатора англійського критичного реалізму;
- сформулювати визначення основних літературознавчих термінів, що відносяться до області комічного;
- проаналізувати гумор та сатиру як засоби створення комічного в англійській літературі;
- охарактеризувати значення гумору та сатири в оповіданнях Марка Твена.

У процесі дослідження було використано такі **методи**: метод критичного аналізу літературного твору, порівняльний, історико-генетичний та біографічний.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дослідження можуть бути використані в ході вивчення зарубіжної літератури, зокрема для курсу англійської та американської літератури ХІХ ст. у школах та ВНЗ із філологічними спеціальностями, в ході підготовки спецкурсів і спецсеминарів, присвячених вивченню творчості Марка Твена, для подальшого дослідження особливостей творчості Марка Твена.

Структура роботи. Логіка дослідження зумовила структуру курсової роботи: вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел із 20 найменувань.

Методологічні засади роботи. Під час роботи було використано різноманітні методи дослідження. Одним із основних став культуро-історичний метод. Окрім того, були застосовані соціально-історичні, структуро-семантичні та герменевтичні підходи.

РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМІЗМУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Комічне в англійській та американській літературі XIX - XX століття

Комізм знаходив своє місце у п'єсах, книгах, фільмах та в багато чому іншому, весь час свого існування. Багато відомих класиків, та не тільки класиків знаходили свої твори комічним, деякі з них використовували комізм в окремих частках своїх творів. Це могли бути комічні персонажі, випадки або закінчення чи кульмінація.

У розвитку культури кожного народу велику роль відіграють комічні жанри. Вони відображають психологію того чи іншого суспільства, у відомому сенсі є його обличчям. У сучасному літературознавстві ще приділяється недостатньо уваги сміховій культурі різних країн, виявленню її національної своєрідності. Комічна література в кожній країні пройшла свій специфічний шлях розвитку, вона несе в собі традиції конкретного народу, особливості соціальної психології, естетичні смаки, відображає потенціал народу, рівень його самосвідомості, культури в цілому. Всі народи мають почуття гумору, але сам характер комізму, поетика комічних жанрів можуть бути різними як у народній творчості, так і в книжковій культурі. Шлях вивчення поетики комічного в культурі конкретного народу в зіставленні з подібними і відмінними явищами в культурі інших націй і народностей є досить перспективним.

У англійській літературі XIX-XX століття не рідко з'єднували комічне та трагічне.

У Г.К. Честертоні і Б. Шоу образ традиційного дивака зазнає парадоксальні зміни. Комізм Честертоні меншою мірою смішний, більшою мірою ексцентричний. Цей парадокс стає нормою для "комічного" у творчості [2, с. 335].

Парадокс Шоу у тому, що у п'єсах комічне і трагічне з'єднується воедино. Однак дослідники вважали, що така трагедія як естетичне явище стає безпідставним.

Ч. Дікенс також використовував комізм у своїх творах, та не рідко саме завдяки комізму його твори набували популярності [13, с. 640]. Тонкий гумор, нескінченна здатність до створення комічних ситуацій та цілої галереї смішних, гротескних персонажів, серед яких вирізнявся «чудернацький і дивний містер Піквік», чимось схожий на Дон Кіхота, так само як і його друзі — «п'єквікісти», — усе це відразу ж зробило Марка Твена улюбленцем англійських читачів [11, с. 215280].

Відомий американський автор Марк Твен також застосовував в своїх творах комізм. Він був дуже відомий, та й залишається не менш відомим завдяки своїм комічним творам. Вже ранні оповідання і дві книги комічних подорожніх нарисів «Простаки за кордоном» (1869) і «Без нічого» (1872) виявляють специфіку твенівського гумору – його нерозривний зв'язок з фронтівським фольклором, яка буде відрізняти і кращі зрілі твори письменника [17, с. 334]. Улюблена М.Твеном форма розповіді від першої особи, своєрідна «маска простака», яку частенько надягає герой-оповідач, схильність до гіперболізації – все це риси усної розповіді з фронту. Нарешті, в основі індивідуального творчого методу М.Твена лежить головний принцип американського народного гумору – комічне обігрування безглузких, а часом і трагічних ситуацій. Американський фольклор визначив і сам дух творів Твена – гуманізм, повага до праці людини, до його розуму і здорового глузду, переможний оптимізм [2, с. 196–200].

До кінця життя Твен схильний був заперечувати свою роль найбільшого комічного генія Америки і даремно очікував, що його вислухають уважно.

Також для літератури кінця ХІХ початку ХХ століття було характерним використовувати комізм у жанрі комічний роман. Але у монографії Б. Гренджера

досліджувався жанр поетичної сатири («Політична сатира в Американській революції», (1960) [1, с. 472].

Багато досліджень присвячено політичним памфлетам. Є праці про комічну драматургію різних періодів. Більшість капітальних досліджень з історії жанру, комічний роман – недооцінюють (М. Сарнер «Нарис про американський романі», 1971; Р. Чейз «Американський роман і його традиції», 1978). В інших дослідженнях, де все ж таки йдеться про комічний роман, йому присвячені невеликі фрагменти монографій без узагальнюючих його специфіку висновків[17, с. 335]. Значення комічних жанрів в літературі США ніким з американських критиків не заперечується. Багато підкреслюють їх роль у становленні американської культури, поширеність в літературі. Критик Луїс Райт справедливо зауважує, що «з самих ранніх часів в історії американської та англійської літератури сатира була однією із самих звичайних форм комічної літератури». Значення сатиричних жанрів Райт бачить у тому, що вони, з одного боку, служили своєрідним «інструментом реформ», з іншого боку – давали американському читачеві задоволення насмішкою над релігійністю, надмірними претензіями і т.д. Жанр, який в літературі ХХ століття був одним з найпопулярніших, був закладений в ХІХ столітті такими авторами, як Джон Дефорест (1826-1906), що прославився своїми історичними романами, але автором сатиричної політичної діалогії є «Чесний Джон Вейн» (1875) і «Гра з вогнем » (1876), Генрі Адамс (1838-1918), який написав роман про політичну кар'єру «Демократія » (1880), і той же Девід Росс Локк, в 1891 році випустив роман «Демагог»[26, с. 35].

Завдяки аналізу цих творів ми можемо зробити висновок, що комічне було властивим для письменників ХІХ - ХХ століття, та відіграло не аби яку роль у становленні літератури, як американської так і англійської. Ми роздивились лише деякі, найбільш відомі твори в яких застосовувався комізм. Але вже визначили що комізм як був, так і залишається невід'ємною частиною творів, у якому б жанрі він не виступав [29, с. 126].

1.2 Особливості розвитку англійської комедії

Англійська драма зародилася в надрах середньовічної культури, в церковних обрядах, і була спочатку символічної пантомімою, що ілюструє літургію й прикрашає пасхальну і різдвяну служби. Потім пантоміма стала супроводжуватися текстом на латині. Поступово драма покинула церковні приміщення, вийшла на площу, у виставах стали брати участь актори, а місцева мова поступово витіснила латинь.

Зародок елизаветинської комедії можна бачити в інтерлюдіях – драматичних сценках, які розігрувалися на урочистих прийомах. В них чітко висловилися фарсова, співоча і хореографічна національні традиції, а також середньовічне пристрасть до абстракції, словесної гри і каламбурів. Перші класичні зразки англійської комедії створили шкільні вчителі Н. Юдалл і У. Стівенсон. Через десятиліття Дж. Гаскойн, використавши італійський любовний сюжет того часу, створив комедію Здогадки (*Supposes*, 1566) і, що важливо, написав її прозою [3, с. 122].

На англійську комедію вплинули Плавт і Теренцій. У більшості елизаветинських комедій на рівних присутні високий комізм і низьке комікування, витончений гумор і грубий фарс, романтизм і реалізм. У ранніх комедіях Шекспіра «Приборкання норовливої» (1593), «Дві Верона» (1594), «Безплідні зусилля любові» (1595) і «Сон в літню ніч» (1595) очевидно вплив і Лілі і його попередників у піднесених любовних історіях, і фарсової традиції. Їх рівновагу досягнуто в комедіях «Як вам це сподобається» (1599) і «Дванадцята ніч» (1600), де ідеали протиставлені відчуває їх реальному житті. До кінця століття все більшого значення набуває середній клас, що знайшло відображення в драмі Т. Деккера

«Свято башмачника» (1599), де в образі енергійного, повного життя героя прославлений лондонський ремісник.

Висновки

У цьому розділі ми розглянули комічне як естетичну категорію. У цій роботі досліджено засоби та прийоми виразу та створення комічного на прикладах англомовних авторів.

Проведене нами дослідження показало, що у своїх творах англомовні автори ХХ століття досягали створення комічного ефекту за допомогою різних способів і прийомів вираження комічного.

Після дослідження комізму як стилю, ми можемо стверджувати, що комізм це далеко не останній жанр літератури. Комізм, з усіма його видами буде лише продовжуватись та розвиватися не тільки в літературі але і в журналістиці і інше.

Форми комічного мають національно – своєрідний характер. Але в той же час в комічному проступають інтернаціональні і загальнолюдські риси. В силу спільності законів соціального розвитку часто одні й ті ж явища з однаковою непримиренністю висміюють всі народи.

Таким чином, ми виявили, що комічне як естетична категорія проявляється на різних рівнях тексту і є визначальним фактором текстотворення в гумористичних творах.

РОЗДІЛ 2 ГУМОР ТА ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ МАНЕРИ МАРКА ТВЕНА

2.1. Гумористичний світ Марка Твена в світовій літературі

Невід'ємною рисою творчості Марка Твена що найбільш яскраво проявилася в його ранніх творах, є гумор, який реалізується як в сюжетах, так і в характерах персонажів. Попередниками Марка Твена, розвивали традицію літературного гумору, були такі великі англійські письменники, як Філдінг, Смоллет, Стерн.

Перш за все, необхідно відокремити поняття гумор від суміжних понять сатири і іронії. Сатира в корені заперечує осміювали явище і протиставляє йому ідеал. Гумор же бачить в своєму об'єкті сторони, які не вступають в протиріччя з ідеалом. Об'єкт гумору, заслуговуючи критики, все ж зберігає свою привабливість. Гумор, стверджуючи сутність явища, прагне його вдосконалювати, очищати від недоліків. Іронія також завжди передбачає ідеал, в більшій чи меншій мірі відрізняється від того, що є в дійсності, а її відмітною ознакою є подвійний сенс, де істинним буде не прямо висловлений, а протилежний йому, що мається на увазі. Іронія може мати як нищівне, так і коригуюче, досконале значення в залежності від того, що висміює - сутність предмета або окремі його сторони. [Словарь літературознавчих термінів. Л. І. Тимофєєв і С. В. Тураєв. С 48]

У творчості Марка Твена гумор являє собою глузливе ставлення до характерів і побутового життя людей. Однак гумор Марка Твена - сміх доброзичливий, він звучить не нищівно, а співчутливо, жалісливо. У

гумористичному ключі описуються пригоди Піпа, героя роману Великі надії в рідному домі: дружба Піпа і коваля Джо, гноблених запальною сестрою і дружиною, яка виховала їх своїми руками, епізод крадіжки напилка і пирога, переживання Піпа під час святкового обіду.

Добродушним гумором наповнені епізоди відвідування будинку містера Вемміка. Маленький будинок перетворений на подобу фортеці із справжнім ровом, башточками, гарматою, озером з островом, який Піп мало не прийняв за призначений до вечері салат. І хоча крихітне житло названо замком, а кімната, де повинна бути кухня, покоями, в цій іронії не укладена засуджує висміювання. Можна провести паралель між даними невідповідністю, що створює комічний ефект, і подвійністю самого містера Вемміка - сухого і гордовитого клерка на роботі і чуйну людину, люблячого сина поза стінами контори.

У своїх творах Марк Твен, відмовляючись від будь-якої ідеалізації, комічно описує як добряків, так і лиходіїв, хоча в гумористичній подачі образів позитивних і негативних персонажів існують свої нюанси. Перших Марк Твен описує з гумором і щирим співчуттям, в зображенні друге письменник часто звертається до сатири. У Марка Твена застосування різних видів комічного до героям - показник того, якими вони є насправді. Звернемося до образу Герберта Покета: блідий юнак, який зображає з себе забіяки, викликає сміх, проте читач сміється лише над його самовпевненістю і незграбністю. На перший план виходять високі моральні якості Герберта, до цього героя незастосовні сатира і нищівна іронія.

Сатира ж простежується і в описі поведінки містера Памблечук. Він любить розмірковувати про свої міфічних благодіяння, хапаючи Піпа за комір і гризучи його математичними завданнями. Однак дізнавшись про те, що Піп став справжнім джентльменом, Памблечук приймається відверто підлабузнюватися перед ним. Його гучні промови лицемірні, і тому безглузді і смішні. Сатиричним також образ містера Уопсла - псаломщика при сільській церкві, який вважає себе великим актором. Він сповнений амбіцій, хоче відродити англійський театр, але здатний

лише на пафосну і бездарну декламацію. В епізоді відвідування Піп і Гербертом театру видно явну невідповідність амбіцій і того, що відбувається на сцені. Смішні актори, одягнені в жалюгідні костюми і не знають свої ролі, невідповідні декорації, коментарі публіки, костюмер, який стверджує, що панчохи - найважливіша деталь в тлумаченні образу Гамлета. Але найяскравіше видно насмішка над хвастощами і прагненням до слави містера Уопсла, іронічно званого геніальним земляком.

Сатиричний епізод обіду в будинку сім'ї Покет. У будинку покет панує хаос: діти не отримують належної уваги, прислуга поводиться нахабно і безвідповідально, в той час як відірвана від життя і вічно витає в хмарах місіс Покет проводить весь час за вивченням книги родових титулів. Навіть п'яну куховарку вона виправдовує тим, що та назвала її герцогинею. Комічний ефект знову створюється невідповідністю між формою і змістом, нездійсненими мріями і реальністю. Іронічно те, що містер Покет, при всій невлаштованості своїй домашній життя, є відомим лектором з питань економії в домашньому господарстві і автором популярних брошур про виховання дітей.

Таким чином, ми бачимо, що Марк Твен є одночасно жорстоким сатириком, викривальним лицемірство і дріб'язковість, і м'яким гумористом, що викликають сміх і співчуття до людей добрим, простим і знедоленим. Саме в цьому, на мій погляд, проявляється етичний аспект гумору в творах Марка Твена.

Однією з найважливіших функцій гумору в творах Марка Твена є реалізація естетичного принципу реалізму - життєвої достовірності зображення, прагнення до досконально точної, безпосередній передачі дійсності в поєднанні з осмисленням життєвих закономірностей. Марк Твен не прикрашає життя, а гідності героїв зображує поряд з комічними слабкостями. Він показує сувору правду, але при цьому його головною зброєю в боротьбі з суспільними вадами залишалися гумор та іронія.

Як писав Арнольд Цвейг, гумор Марка Твена є чисто англійським. Йому бракує чуттєвої повнокровності, він не забувається, що не упивається власним настроєм, ніколи не переступає меж дозволеного. Він залишається статечним навіть в пориві захоплення, що не горланить, як у Рабле, що не перекидається від дикого захвату, як у Сервантеса, і не скаче стрімголов в немислиме, як американський гумор. Він завжди прям і стриманий. Марк Твен посміхається, як і англійці взагалі, одними губами, а не всім тілом. [Збірник під редакцією Геніїв Е. Ю. Цвейг А. : Марк Твен] Ця теза можна витлумачити таким чином: Марк Твен в своїх творах не створює таку центральну комічну фігуру, як Дон Кіхот у Сервантеса або Фальстаф, герой комедії Віндзорські насмішниці, у Шекспіра, комічне в його творах, особливо пізніх, не впадає в очі. Героям рідко притаманна словесна дотепність. Однак, незважаючи на естетичну стриманість, читач не може не побачити укладений в характерах і комічних ситуаціях гумор і тонку сатиру, найчастіше створюються прийомом невідповідності.

Філософія Марка Твена близька до гуманізму Вольтера, який був переконаний в тому, що світ потребує вдосконалення, а людина в ньому гідна співчуття. Можна сказати, що гумор - основа оптимістичній філософії Марка Твена. Твори Марка Твена наповнені вірою в можливість поліпшення суспільства шляхом морального переродження людини. Навіть в пізніших, романах, де на перший план виходить сатира, добродушний гумор і сміх не зникають, вони служать засобом розкриття характерів героїв, підкреслюючи їх справжню людяність.

2.2.Геніальне чуття Марка Твена на все безглузде

Зрозуміло, Марк Твен бачив і знав, що діти, які живуть в суспільстві, де панує нерівність, бідність, невігластво, егоїзм і користолюбство, де верхи суспільства зневажають права і людську гідність народу, так само схильні до жахливому впливу, як дорослі. У його романах ми зустрічаємо дітей і підлітків, зіпсованих жорстокістю, поганим вихованням, лицемірством, безправ'ям. Марк Твен ніколи не упускає можливості показати згубний вплив на них поганого суспільного устрою. З цієї ж причини він свідомо зображує дитину як жертву перш за все соціального зла; до того ж мав у своєму розпорядженні, як ми знаємо, і його власний дитячий «досвід». Але у Марка Твена, як скаже англійський письменник ХХ століття Джон Голсуорсі, «всеосяжне серце».

Він був цілком залучений в справи і долі всіх людей і вмів залучати до них читача, який дійсно відчуває присутність Марка Твена «за своїм плечем». Головне в неповторному Марка Твена - глибоко відчутий, діяльний і могутній гуманізм. Він безмежний, як безмежний світ його образів, його художньої фантазії. Світ Марка Твена - Всесвіт, в якій живуть створені його творчим генієм люди, які дуже нагадують нас самих, хоча дійсність того часу, коли вони були створені, - далеке минуле, як поштові карети, в яких піквікисти роз'їжджали по дорогах

патріархальної Англії. Відійшли в минуле і деякі особливості особистих і суспільних відносин, але Марк Твєнькі типи виявилися безсмертними, бо їх створював творець, який умів геніально доповнити побачене уявним. Правда, він ще мав талант бачити те, чого, як говорив наш Гоголь, «не зрят байдужі очі». Але, сам побачивши, він допомагав побачити іншим, перебільшивши то, що було зримо спочатку йому одному.

Однак Всесвіт Марка Твена безмежна ще й тому, що кожен, хто входить в неї, бачить щось своє. Може бути, тому так багато серед критиків тих, хто прагне проникнути в таємниці саме дікенського генія. Російська і радянська критика можуть без удаваної скромності вказати на свої заслуги в цій великій справі. Починаючи з Белінського «погляд» наших вітчизняних літераторів був звернений до Марк Твену з любов'ю і розумінням. Коли засланою Ф. М. Достоевського дозволили читати «світську літературу», він попросив насамперед новий роман Марка Твена, це був «Девід Копперфілд». Для Л. Н. Толстого Марк Твен завжди був людиною не тільки могутнього обдарування, а й безпомилкового морального чуття, перед яким можна схилитися.

Дуже багато для вивчення творчості Марка Твена зробили радянські літературознавці В. Івашова, Є. Ланн, І. Катарський, Ю. Кагарлідкій, Т. Сильман і інші. Переводився у нас Марк Твен незліченно. Кращі наші майстри перекладу з любов'ю працювали над 30-томним зібранням його творів. На Заході - в Англії, США, Франції, ФРН - за останні 10-15 років вийшло багато нових досліджень про Марка Твена. Його романи екранізуються. З деякими фільмами, наприклад «Олівер» і «Великі надії», постановкою «Девіда Копперфілда» (а також радянськими телефільмами «Записки Піквіка кого клубу» і «Домбі і Син») знайомі і наші глядачі, А все-таки особистого знайомства, що називається знайомства «з перших рук», з Марк Твеном ніщо не замінить. Бійтеся виявитися в положенні каверінського Сайга Григор'єва з «Двох капітанів», який отримує насмеалівую записочку, що ось він розумний і хороший, «а Марка Твена не читав», тому що

дізнатися Марка Твена - велике щастя , і воно по-справжньому відкривається тільки в читанні. Саме тоді ми з неабиякою радістю розуміємо, що у нас у всіх є спільний друг, і цей друг - Марк Твен. Спочатку вона побачила в Марк Твені тільки потішив, але, напевно, відразу зрозуміла свою помилку, як і всю безглуздість слова «забутий». Тому що «безсмертне добро» Марка Твена теж воювало з «упирем», «зажадав уничтоженья і крові» - з фашизмом. Марк Твен виходив на бій і вселяв упевненість, що сили зла будуть переможені, а Добро і Правда переможе, і його віра була такою ж потрібна людям, як хліб, так само прекрасна, як сама перемога.

Марк Твен - один з тих великих письменників, які завжди допомагають жити, радіти, що ми живемо, і - боротися. Ось чому, якщо одного разу Неповторний увійде в вашу життя , він залишиться в ній назавжди.

Містер Подснєп вирішив вважати як би неіснуючим все те, до чого повернеться спиною: «Я не бажаю про це знати, не вважаю за потрібне: обговорювати це; я цього просто не допускаю». Містер Подснєп навіть виробив собі особливий жест: правою рукою він відмахувався від найскладніших світових питань (і тим зовсім їх усував) - з цими самими словами і обуренням в особі, бо все це його ображало».

Ось , наприклад, містеру Подснєп кажуть, що на вулицях Лондона вмирають від голоду бідняки. Містер Подснєп цьому не вірить і «відкидає» повідомлення «за спину». Але це дійсно так, переконують його. Існують документи і протокол поліцейського розслідування. Значить, померлі самі й винні, вирішує містер Подснєп. І взагалі предмет розмови «огидний» і ніяк не узгоджується з тим, що країна процвітає, і взагалі це не «англійське явище».

Так Марк Твен не тільки висміює буржуазне процвітання, прирівнюючи багатство до «сміття», він висміює, і дуже зло, небажання буржуазії бачити правду - «подснєпізм» (слово це стало прозивним для соціального лицемірства). «Подснєпізм» - суспільне явище; він небезпечний тим, що виховується змалку, вже

в школі, і проникає всюди. Вчителі не бажають знати про злиднях і духовної убогості, в якій живуть учні. «Кати» з робітних будинків вдають, що дбають про бідняків. Містер Венірінг вдає, що він дружить з аристократами, які їздять до нього розкішно пообідати. Юджин Рейберн вдає, що зневажає суспільство, з умовностями якого вважається. Містер Подснєп вдає, що бідняків в Англії не існує. І так у всьому: усюди панує лицемірство і бажання несправедливість, нерозуміння, абсурд видати за щось протилежне.

Треба сказати, в романі «Наш спільний друг» «геніальне чуття Марка Твена на все безглузде», про який говорить Прістлі, виявляється дуже помітно. Одна безглуздість слідує за іншою. Беллу, живу людину, «заповідають», як столове срібло. Її мати, місіс Уілфер, кожну річницю весілля побивається, що вийшла заміж за «коротуна». Бідняки вкладають останні гроші в акції і збагачують Венірінгов. Те, що старий Гармон «нажив стан на смітті», теж безглуздо з точки зору розуму, як безглузді спроби Подснєп «відкидати в небуття» весь світ під тим приводом, що «все це - не наше, не Англія».

Так відчуття безглуздості в дрібному і приватному переростає у Марка Твена в відчуття безглуздості великих суспільних явищ, всього буржуазного буття і буржуазного свідомості.

Марк Твен працював над книгою, не шкодуючи сил, незважаючи на потрясіння. За кілька місяців до закінчення роману він і Еллен Тернан потрапили в залізничну катастрофу і тільки дивом залишилися живі. Проте він акуратно підготував черговий журнальний випуск. Борг перед читачем був понад усе, хоча читач брав «Нашого спільного друга» не так охоче, як «Великі надії». Напевно, тому, що чудова лаконічність роману попереднього наводила на думку, що новий, мабуть, дещо розтягнутий.

Однак це було перше враження. Потім роман «Наш спільний друг» стане одним з найулюбленіших і, до речі, майже заповітом Марка Твена. Роман увібрив в

себе дуже багато, про що Марк Твен думав, над чим страждав, до чого прагнув завжди. Тут і знайомі вороги і знайомі герої. «Мусорщик» старий Гармон доповнює ряд Марк Твєньких жорстокосердечних багатіїв; Ліззі Хекс самовідданістю нагадує Крихітку Дорріт; каліка-дівчинка, лялькова швачка Дженні Реп, з'єднує в собі героїзм Неллі зі тьмушість Маркізи; а доброзичливість і щедрість містера Піквіка ожили в містера Боффін, хоча слово «містер» з прізвищем «Боффін» не дуже поєднується. Але, як би там не було, обидва вони справжні джентльмени в Марк Твєновом сенсі слова, тобто люди «високих душевних якостей», а з цього випливає, - знову стверджує Марк Твен, - що «джентльменом може стати кожен, хто підніметься на таку висоту».

Висновки

У світовій літературі мало письменників, які могли б зрівнятися з Марк Твєном з соціальної дієвості творчості, причому дієвістю прямий, яку можна побачити на власні очі. Дійсно, читач-англієць, якому з дитинства твердили, що Англія - найкраща (демократична, багата) країна, а англійці - найкращі (гуманні, законслухняні, цивілізовані) люди, немов ніяк не може повірити, що описані Марк Твєном жахи відбуваються не в будь то казковою імперії зла, а в його рідній затишній країні. І голос письменника почули, його намір пробудити совість вікторіанської Англії увінчався успіхом. Після публікації роману уряд просто не могло відреагувати і створило комісію з розслідування фактів, зазначених у творі. Вона виявила, що письменник не тільки написав правду, а як справжній реаліст відтворив у своїх книгах жахливі події, що відбувалися в приватних школах і робочих будинках.

РОЗДІЛ 3 ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ САТИРИ МАРКА ТВЕНА

3.1. Особливості гумору раннього Марка Твена (На прикладі роману «Записки Піквікського клубу»)

«У гуморі Марка Твена немає ніякої недомовленості. Багато в ньому від комізму характерів і положень».

Прийом сатири знайшов своє найяскравіше вираження в першому романі Марка Твена «Посмертні записки Піквікського клубу». За словами Т. Сильман, «конкретно-сатирна форма зовнішнього події переважає над усіма іншими формами. Рефлексія, романтична іронія і інші способи втручання чисто інтелектуального моменту в безпосереднє зображення у Марка Твена майже відсутні». Весь роман - це стихія нестримного гумору, веселого, відкритого і, як правило, не містить внутрішнього підтексту, як в пізніх творах. Комізм ситуацій, про який так багато писав В. Пропп, тут присутній із завидною регулярністю. На перших же сторінках роману ми вже відзначаємо цей прийом неймовірних непорозумінь: підозрілий і нервовий кебмен приймає невинних піквікістів за шпигунів, і все через записника Піквіка, куди цей «учений муж» вносить свої спостереження над людською природою. Небайдужий до сильних емоцій натовп підхоплює цю думку і горланить на все горло «Шпигуни!», Обертаючи на сум'яття піквікістів, щасливо вислизнули від переслідування за допомогою Джинглі.

Описаний тут епізод показовий: практично в кожному розділі ми будемо зустрічати подібні комічні сценки, засновані на непорозуміннях. Так, історія з фракком Уїнкля, «на час запозиченим» велелюбним містером Тапменом, що мало не призвело до дуелі з містером Слеммером або ж грандіозний «втечу» Уїнкля, який випадково опинився на вулиці в одному халаті, з місіс Даулер ... Зауважимо тут особливу пристрасть до перебільшень у Марка Твена. Якщо раніше мова йшла про перебільшення в описі героя (його портрет, дії, мова та ін.), то тут Марк Твен перебільшує самі комічні положення. Сміхової ефект створюється, багато в чому завдяки надмірної емоційності, з якою персонажі сприймають все, що відбувається навколо них: смішна й не так як ситуація, скільки ступінь розжареним головних дійових осіб. Персонажі кричать, панікують, падають в обморок ... Згадаймо істеричну даму, в кімнату якої випадково потрапив містер Піквік або ледінастятельку пансіону, жажнувшись думки, що «за дверима чоловік»: «The lady abbess no sooner heard this appalling cry, than she retreated to her own bedroom, doublelocked the door, and fainted away comfortably »(с.16).

Марк Твен донезмоги перебільшує характери своїх героїв. Даючи їм гучні характеристики («поет», «спортсмен»), письменник тут же ілюструє нам за допомогою комічних ситуацій «видатні здібності» цих диваків. Згадаймо, сцену з конем, приборкати яку ніхто з піквікістів так і не зміг, незважаючи на всю їх самовпевненість, а також не менше чудову сцену полювання, де «мисливець» Уїнкль продемонстрував незнання пристрої рушниці. Гіссінг стверджував, що «Winkle, Snodgrass, and Turman remain throughout farcical characters», але ми б також уточнили, що фарс присутні не стільки в описі зовнішності дивакуватих героїв і їх характеру (про що мова піде в наступному розділі), а в кумедні ситуації, в яких ці персонажі так чи інакше виявляють себе, адже фарс і буфонада мають справу, перш за все, з дією. Подивимося в зв'язку з цим на визначення В. Проппа: «Комізм ситуацій:« У цих випадках з людьми відбувається щось неприємне, чого вони не чекали і що порушує мирний перебіг їхнього життя ».

Загострити увагу ще на одному елементі, який створює комічний ефект. Ми сміємося не тільки через несподіванки події, а й з-за непорозуміння, помилки, часто виникає через сліпоти або, простіше кажучи, через дурість і до сміху підвищеної емоційності головних дійових осіб розігрується сценки. І відзначимо ще один важливий момент: комічне положень може виникати не тільки в діях, а й просто на словах. Звернемося до ключової історії роману: спробі містера Піквіка повідомити своїй квартирній хазяйці місіс Бардл про намір найняти слугу. Весь діалог з несамовитою домовласницею - це словесна сатира, де на кожну нову репліку нічого не підозрюючого містера Піквіка Бардл відповідає потоком істеричних сліз і голосінь. Безтурботний Піквік відчув недобре тільки після слів «милий, дорогий, славний мій жартівник!», Але вже було пізно, і нещасному довелося розплачуватися в суді «за невиконане обіцянки одружитися».

Та й сам процес у справі місіс Бардл - винятковий фарс. Чого тільки варті питання судді, особи свідків, промови адвокатів! Сміх викликає сама лише причина засідання. Марк Твен тут на вершині свого нестримного, феєричного і самодостатнього сміху.

Звернемося знову до праці В. Проппа, який зазначив одну особливість англійського гумору, яка, як нам бачиться, тісно примикає до прийомів сатири: «... Необхідно торкнутися жартів і витівок, іноді вельми жорстоких, які виробляються над абсолютно безневинними, а іноді і дуже хорошими людьми, але які тим не менше викликають сміх <...> В англійській мові такого роду витівки отримали назву «practical jokes» - «практичні жарти». Як нам бачиться, джерелом таких грубуватих розіграшів в романі є містер Боб Соєр, який показав себе у всій красі під час поїздки в екіпажі з Піквіком і Бенном Елленом. Прив'язати до поручнів сидіння тростину з малиновим прапором, барабанити фляжкою з таємничим напоєм у вікно карети, супроводжуючи все це самовдоволенням гомеричним реготом - все це типові practical jokes. Втім, благодушний Піквік навіть на ці витівки відповідає з властивим йому величним спокоєм, що межує вже зі сміхом. І

комічний його коментар про те, що «витівки дуже забавні», а на студента «абсолютно немислимо сердитися», тоді як над грубими жартами Боба ми не те що б сміємося, а сприймаємо їх частково неупереджено - надто вже низький предмет.

І нарешті, скажімо ще кілька слів про цілі, які переслідує Марк Твен, використовуючи в «Піквіка» прийом іронії. Нам бачиться, що тут Марк Твен загострює увагу на чисто гумористичної боці предмета. Не можна стверджувати, що в сценах «Піквіка» зовсім відсутня критика неприємних суспільних явищ, але тим не менш загальний пафос твору - життєстверджуючий, легкий, безтурботний. Гіссінг, взагалі, розмежовує гумор і фарс, відзначаючи, що останній дає лише поверхневу окреслення явищ: «Between Dickens's farce and his scenes of humour the difference is obvious. In Mantalini or Jack Bunsby we have nothing illuminative; they amuse, and there the matter ends. But true humour always suggests a thought, always throws light on human nature ».

Ця думка знаходить своє підтвердження в тих сценах, де Марк Твен використовує іронічні прийоми оповіді без жодного приводу: «There are very few moments in a man's existence when he experiences so much ludicrous distress, or meets with so little charitable commiseration, as when he is in pursuit of his own hat »(с.4). - І далі йде опис цих «моментів». Або ж приголомшлива за своїм життєрадісного настрою і, що називається ", нестримної, феєричної сатири цитата:« 'Hurrah!' echoed Mr. Pickwick, taking off his hat and dashing it on the floor, and insanely casting his spectacles into the middle of the kitchen. At this humorous feat he laughed outright »(с.8).

У своїх пізніх романах Марк Твен відходить від цього прийому комічного. «В пізніших творах Марка Твена елементи сатири вводяться вже тільки у вигляді окремих епізодів або персонажів, даних в підвищено-гротескному тоні». Як приклад «пізньої сатири» можна привести сцену одруження Мак-Стінджер на Бансбі.

3.2. Роль гумору в створенні образу містера Піквіка

«Піквік - перший в ряду мудрих диккенсовських диваків, настільки дорогих йому людей не від світу цього, які стверджують, всупереч всім раціональним життєвим правилам, торжество непереможного добра»

Без сумніву, містер Піквік - центральний персонаж першого роману Марка Твена, для окреслення якого письменник використовує цілий арсенал комічних прийомів. Почнемо з того, що це єдиний спосіб роману, який не залишається незмінним протягом розповіді, а внутрішнє змінюється. На цю еволюцію спочатку дивакуватого і безглузлого Піквіка вказували багато літературознавці. Гіссінг в своїй книзі "The Immortal Dickens" зазначає, що на перших сторінках роману представлений Марк Твеном «великий чоловік» не більше ніж "the puppet of farce" (фарсова лялька), зате потім глава клубу "develops into a very human personage". Зупинимось ж поки на першому, «фарсовому» етапі становлення характеру містера Піквіка і подивимось, які комічні прийоми письменник тут використовує.

Роман починається з засідання Піквікського клубу, яке Марк Твен описує з неймовірною іронією, побудованої на пародійному обіграванні предмета. І одним з улюблених об'єктів цієї нещадної іронії стає саме містер Піквік, для якого автор не шкодує своїх найблисучіших епітетів: "the great man", "the gigantic brain of Pickwick" і так далі, в такому ж дусі. Мимоволі згадуєш знаменитого «мудреця і філософа» Бансбі з роману «Домбі і син», чи не так? Але, на відміну від свого попередника, Бансбі - це все ж граничний випадок узагальненого фарсового образу, який в романі стоїть на узбіччі і серйозно не діє. Містер Піквік же показаний за справою, хоча області його наукових інтересів викликають щонайменше посмішку: «There sat the man who had traced to their source the mighty ponds of Hampstead, and agitated the scientific world with his Theory of Tittlebats, as calm and unmoved as the deep waters of the one on a frosty day, or as a solitary specimen of the other in the inmost recesses of an earthen jar ». (з 1)

Марк Твен створює образ «філософа», який просто виявляється неймовірним дурнем, які займаються, по суті, прожиганням життя за своєю грандіозною «теорією Колюшки». Письменник підсилює комічний ефект, показуючи містера Піквіка, як людини вкрай самовпевненого. Йому-то і в голову не прийде, що вся його діяльність, по суті, не є нічим значним. Ця безперервна іронія в першій частині роману (до судового процесу) - основний прийом комічного, коли ми говоримо про містера Піквіка. « 'Such,' thought Mr. Pickwick, 'are the narrow views of those philosophers who, content with examining the things that lie before them, look not to the truths which are hidden beyond »(с.2), - вигукує містер Піквік. Згадаймо також знамените порівняння сонця з містером Піквіком, який «burst like another sun from his slumbers». Але цей «спостерігач людської природи» ("an observer of human nature"), як Піквік сам себе визначає, здатний бачити тільки зовнішню сторону речей, інколи не помічаючи істинної підлості і грубості. Іронія досягає свого апофеозу в записках Піквіка, де «мудрець» виносить свої глибокодумні вердикти про те, що відбувається. Ми сміємося не так над записами, скільки над судженнями цього джентльмена - до такої міри наївним йолопом він тут постає. «It was but the day before my arrival that one of them had been most grossly insulted in the house of a publican. The barmaid had positively refused to draw him any more liquor; in return for which he had (merely in playfulness) drawn his bayonet, and wounded the girl in the shoulder. And yet this fine fellow was the very first to go down to the house next morning and express his readiness to overlook the matter, and forget what had occurred! »Треба зауважити, що "fine fellow" містер Піквік скаже ще не раз і по відношенню до самих непередбачуваних персонажам. У цій дивовижній здатності піти на компроміс без всякої боротьби Піквік не знає собі рівних: "Shout with the largest" (кричить з тими, кого більше) - кричить він на виборах в Інтенсуїлле, і Марк Твен з неповторною іронією коментує: "Volumes could not have said more" (фоліанти не могли сказати більше). Але насмішка Марка Твена все ж не виходить за межі доброї і теплою іронією, тому що цим дивакуватим джентльменом

письменник щиро милується. «Ангел в коротких штанях і гетрах», - так характеризує свого господаря Сем Уеллер, і цю думку поділяє, мабуть, і сам Марк Твен. Незважаючи на свою безглуздість і відстороненість від життя, Піквік чесний, справедливий і благородний, і ці якості його характеру будуть все більш розвиватися по ходу розвитку ходу розповіді. Власне, що заважало невдалому «нареченому» оплатити витрати за судову справу місіс Бардл? Нічого. У Піквіка грошей досить, але він принципово не хоче віддавати Додсону і Фоггу ні пенні, називаючи їх розбійниками (robbers).

На початку роману Семюел Піквік - глава Піквікського клубу, який вивчає «загадкові криптограми на камені». «This is some very old inscription, existing perhaps long before the ancient alms-houses in this place. It must not be lost »(с.11). James Kincaid зазначає відстороненість Піквіка, який на початку роману, на його думку, скоріше, a mechanical human, ніж жива людина. Піквік проходить свого роду ініціацію під час судового процесу, який навчив його життя: «He must suffer and emerge from that suffering less bland and more fully human», «Like Mr. Pickwick, we too are initiated, primarily through the rhetoric of laughter ». Але, що цікаво, «подорослішав і порозумнішав» Піквік вже не виглядає таким феєрично смішним, як на початку розповіді, хоча в деяких своїх оцінках він і зберігає властиву йому палку доброзичливість, близьку від комізму (наприклад, в сцені зі студентами Соєром і Елленом) .

Заключна ж мова головного піквікістів, який склав з себе повноваження глави клубу, урочиста і навіть трохи сумна, тому що таким чином несподівано нібито заперечується вся поетика роману. Адже містер Піквік відмовляється від свого колишнього життя «спостерігача» і загадково вигукує, що перед ним «відкрилося щось», що стало на заваді подальшим спробами проводити свої дні в колі піквікістів.

Чи став іншою людиною Піквік? Або, можливо, це вже сам Марк Твен втомився від своєї фарсової іронії і захотів перейти до інших художнім прийомам і

образам? Заключна промова центрального персонажа - це і своєрідне прощання самого письменника зі стихією безтурботного і самодостатнього гумору, де немає місця серйозної сатири, викривального гротеску, та й взагалі «серйозності». Честертон порівнював персонажів «Піквіка» з ангелами і богами: «У певному сенсі він краще, ніж роман. Жодному роману з сюжетом і розв'язкою не передати цього духу вічної юності, цього відчуття, що по Англії бродять боги ». А Т. Сильман в свою чергу відзначала, що «Піквікського клуб» - це роман без героя, тому що головною дійовою особою в творі є сама комічна стихія: «Піквікського клуб - це роман-утопія. Утопія про веселощі, про сміх, про людське щастя. І основним його героєм є не містер Піквік, що не Сем Уеллер, що не Уинкль, що не Сногдграсс і не Тапмен, а сміх, веселощі, радість, щастя на землі ». І закінчити цю главу нам би хотілося дуже красивою цитатою з роботи Честертон, який не приймав другу частину роману і зміна головного героя, стверджуючи, що змінився сам дух, сама атмосфера «божественного фарсу»: «Він хотів сказати, що дружба і справжня радість не випадкові епізоди в наших мандрах. Швидше мандри наші випадкові в порівнянні з дружною і радістю, які, милістю божою, тривають вічно. Чи не таверна вказує шлях, шлях веде до таверні. А всі шляхи ведуть до останньої таверні, де ми зустрінемо Марка Твена з його героями і вип'ємо разом з ними з величезних кубків там, на краю світу ».

3.3. «Домбі і син» – свідчення зрілої майстерності

Марка Твена-прозаїка

«Прагнення розглядати в людях людське, а не обмежитися гумористичним зауваженням на їх рахунок пронизало і художню структуру роману: будь-який герой в ньому так чи інакше виражає його основну ідею»

Ми переходимо до аналізу прийомів комічного на зрілому етапі творчого шляху Марка Твена. Роман «Домбі і син», написаний в 1848 році, в порівнянні з першим романом, являє собою вже щось зовсім інше. Гумористична стихія «Записок Піквікського клубу» пронизувала саму структуру твору, і жарт був неодмінною умовою самого ходу розповіді. Ми також говорили про те, що в романі присутні негативні персонажі, але тільки їх «зла природа» зм'якшувалася іронією письменника, для якого головною метою було не викрити зло, а посміятися над ним. Зло було не так вже й страшно.

На думку Івашевой, «Гумориста в творчості Марка Твена 40-х років владно почав витісняти сатирик». У «Домбі і сина» «злий» гротеск отримує своє більш повне втілення, і можна говорити, що тепер Марк Твен відходить від веселою карикатури і прагне до сатиричного зображення персонажів. Втім, говорити про соціальне узагальнення, неодмінною умовою якого має бути широка типізація, годі й казати, що відзначала Єлізарова: «Можна говорити про сатиричних елементах в творчості Марка Твена, але не про соціальної сатири як такої, бо сатира передбачає широке соціальне узагальнення - то саме, чого ми не маємо у Марка Твена».

Подивимося на другорядних персонажів «Домбі і сина». Портрет, наприклад, містера Каркера вже не просто смішний - він змушує серйозно задуматися над внутрішнім світом цього персонажа. «Реалістичний портрет набуває велику повноту; однолінійність зображення, деякий схематизм, властивий комічним персонажам раннього Марка Твена, зникає». Тут необхідно відразу обмовитися, що Марк Твен не прагне досліджувати глибини людської природи, його

психологізм досить поверховим. «He knows little of psychology-that curious, unseen thing that stands behind every act».

Проте в образі Каркера письменник пішов далі простого гротескного портрета. «Though he has an interest in the business he speculates on his own account and makes a fortune». Отже, подивимося, як Марк Твен представляє нам цього персонажа: «It was impossible to escape the observation of them, for he showed them whenever he spoke; and bore so wide a smile upon his countenance (a smile, however, very rarely, indeed, extending beyond his mouth), that there was something in it like the snarl of a cat ». (С.13) Здається, в цьому портреті поки немає нічого особливого: Марк Твен використовує свої улюблені прийоми кількісного перебільшення, утрировки рис характеру через порівняння зі світом речей і тварин (в даному випадку, з котом). Але, що цікаво, зуби стають не просто об'єктом глузування, але якимось символом, що виражає внутрішній стан героя. Марк Твен не раз наголошує, що зуби Каркера - «знаряддя зла». «It was only when sitting by that gentleman's couch (Dombey) that he was quite himself again, and conscious of his teeth». (С.42) Взагалі, комічного в образі Каркера не так вже й багато, а в другому томі роману він представляється фігурою навіть десь трагічної і незрозумілою своїм оточенням. Виношене роками прагнення потопити фірму Домбі і в той же час несподівана оцінка всім його підлеглим в розмові з братом (Каркер пристрасно дорікає їх у лицемірстві і плазування перед «великим Домбі») співіснують у Каркера в дивному симбіозі. Адже, в результаті, Каркер не вкрав у Домбі нічого (якщо не брати до уваги, звичайно, дружину), та й відвертих подлостей в романі не скоював. На думку спадає думка, що його спроба розорити Домбі може бути свого роду відплатою за гордий і владний характер господаря. Коротше кажучи, образ містера Каркера явно неоднозначний.

Потік своєї сатири Марк Твен також щедро виливає на гідну «жертву Перуанських копій» - місіс Пипчин. Цей образ узагальнює всіх витончених мучителів дітей. «At one o'clock there was a dinner, chiefly of the farinaceous and

vegetable kind, when Miss Pankey (a mild little blue-eyed morsel of a child, who was shampoo'd every morning, and seemed in danger of being rubbed away , altogether) was led in from captivity by the ogress herself, and instructed that nobody who sniffed before visitors ever went to Heaven ». (с.8) Ми бачимо, що Марк Твен як і раніше перебільшує, але в цьому прикладі перебільшення виконує функцію викриття і не служить чисто розважальним цілям. Образ Пипчин проте не складний, так як в його основі немає внутрішнього конфлікту, чого не скажеш про інше чудовому персонажа, іронічно названому Марк Твеном Клеопатра.

Образ матері Едіт також подано в сатиричному ключі. Чому саме в сатиричному, а не в гумористичному? Справа в тому, що Марк Твен в образі «вельми квітучої, але не молодий» леді показав, яким неприродним і страшним може стати прагнення людини повернути дні молодості. Марк Твен тут не стільки весел, скільки похмурий. Що розкинулася в витонченої позі «Клеопатра», у якій не залишилося нічого природного на обличчі і шкірі, справляє гнітюче враження. «Cleopatra was arrayed in full dress, with the diamonds, short sleeves, rouge, curls, teeth, and other juvenility all complete». Продовження цієї цитати вже звучить зловісно: «But Paralysis was not to be deceived, had known her for the object of its errand, and had struck her at her glass, where she lay like a horrible doll that had tumbled down (с.37) . Марк Твен вже не нестримно сміється, радіючи, як в «Піквіка» кожного прояву людської натури - його образи набувають якусь глибину, психологічну витонченість. Клеопатра - це вже не просто карикатура, а складна особистість. Чого тільки варті знамениті рожеві фіранки - остання зачіпка молодящейся старості перед насувається бідую? В образі місіс Скьютон ми бачимо, як хистка грань між комічним і трагічним. «Одне і те ж властивість, якщо воно перебільшено помірно, може виявитися комічним, якщо ж воно доведено до ступеня пороку - трагічним».

Втім, Марк Твен ніколи не відмовляється від гумористичного гротеску, навіть в найтрагічніших ситуаціях. «They took her to pieces in very shame, and put the little of her that was real on a bed». (С.37)

Міс Токс, чутлива стара діва, ще один цікавий образ роману. Її портрет подано, як зазвичай у Марка Твена, з гумором. Марк Твен засуджує міс токс за надмірну педантичність, сентиментальність, подобострастне ставлення до Домбі ... Також письменник явно засуджує слабохарактерність і легкодухість цієї нестійкої леді: " 'And then, of course, you know,' said Miss Tox, 'however fond she is of her own dear little child - and I'm sure, Louisa, you do not blame her for being fond of it? ' (C.2)

Але, на відміну від своєї подруги, місис Чик, токс не настільки лицемірна і безпринципна. «Her heart is very tender, her compassion very genuine, her homage very real». (C. 59) Марк Твен намагається відкрити в персонажа іншу грань, показати його з різних точок зору. Це, звичайно, не витончений психологізм, але тим не менше від однозначних шаржів і карикатур раннього періоду не залишилося і сліду. Погляд художника тепер проникає всередину. «Проникливо і співчутливо виконаний образ міс токс з її перебільшеним уявленням про повагу, яке до неї живить містер Домбі, - знамення цих змін: в ранніх романах Марка Твена подібний характер став би мішенню жартів і легковажних дотепів, і тільки».

І ще один незабутній об'єкт сатири Марка Твена в романі - так зване вище суспільство, а також люди, старанно прагнуть потрапити в нього. Йдеться про майора Бегстоком, синю фізіономію якого ми вже обговорювали в першому розділі. Через викривальну сатиру Марк Твен висміює претензії майора на власну значимість, а також його абсолютно безсоромні спроби завести дружбу з містером Домбі через відверті лестощі: «That boy, Sir, 'said the Major in a lower tone,' will live in history. That boy, Sir, is not a common production. Take care of him, Mr Dombey »(с.10).

Цей персонаж викликає, швидше, антипатію, ніж посмішку на нашому обличчі. Як особистість, «перегодований Мефістофель» Бегсток просто мізерний, і Марк Твен з тонкою іронією дає характеристику його смішним спробами

самоствердитися: «The Major's stronghold and donjon-keep of light humour, to be on the most familiar terms with his own name» (с. 7).

У змалюванні вищого світу осібно стоїть «кузен Фінікс» - двоюрідний брат другої дружини містера Домбі Едіт. Примітна його урочиста промова на весіллі сестри, багата химерними, пафосними виразами. Марк Твен іронізує над доведеною до крайності аристократичної витонченістю молодого людини, що не вміє прямо перейти до справи і чітко викладати свої думки. Але сатири в змалюванні цього героя немає. Нам думається, що Марк Твен подав це образ як би на протигагу наскрізь лицемірному і корисливому майору Бегстоку. Ми не раз згадували в цьому розділі про психологічні нюанси в образах зрілого Марка Твена. Міркуючи про Фінікса, ми теж можемо знайти якийсь психологічний аспект. Показова одна з останніх сцен роману, де Фінікс зворушливо просить Флоренс «відвідати одну особу», тобто Едіт. Марк Твен відкриває нам безкорисливу і добру натуру цієї людини: «I can not say that I have ever experienced any very great loss of fortune myself: never having had, in point of fact, any great amount of fortune to lose. But as much as I could lose, I have lost; and I do not find that I particularly care about it »(с.61). Фінікс у своїй відвертості і щирості нагадує чимось тутсі. «Образи тутсі і кузена Фінікса - новий етап в художньому втіленні думки Марка Твена про перевагу серця над розумом. Марк Твен перемагає там, де навіть Достоевський легко вразливий: він змушує нас поважати людей, від яких ми не чуємо жодного розумного слова ».

У «Домбі і сина» є персонажі, яких Марк Твен повністю позбавив гумористичної забарвлення. В першу чергу, це відноситься до Уолтеру Гею і Флоренс позитивними і ідеальним персонажам роману. У Флоренс немає навіть дрібних недоліків, немає ніякої «химерності» або дивацтва, які можна було б перебільшити, тому її образ самий «спокійний» і передбачуваний. Те ж можна сказати про Едіт і містера Домбі, портрети яких дані в суворій і стриманому ключі.

Іронія в характеристиках персонажів

«Іронія - «сміх-айсберг» з підводним змістом»

Відійшовши від прийомів фарсу і буфонади, Марк Твен шукає нові шляхи вираження комічного. Одним з таких методів стала витончена іронія в характеристиках персонажів. Це вже не нестримний гротеск, заснований на неймовірних перебільшеннях і не комічне положень, про який було детально розказано в попередніх розділах. Жарт Марка Твена стає більш витонченою.

Подивимося на прикладі роману «Домбі і син», як Марк Твен використовує іронію.

Можна провести якусь класифікацію «іронічних» прийомів Марка Твена.

Отже, виділимо кілька груп:

- Добра авторська іронія над персонажем;
- Зла авторська іронія;
- Постійні смішні характеристики, що виділяють в людині якусь дивність;
- Повторення персонажем одних і тих же фраз, що викликає комічний ефект;
- Каламбури з іронічним підтекстом;
- Іронія над персонажем через слова цього ж персонажа (один з найбільштонких видів іронії);

Добра іронія над персонажами пронизує весь твір. Ми вже писали про постійне прагнення Марка Твена зв'язати персонажа зі світом речей, який його оточує. Часто позначення людини зовсім замінюється річчю. Іронія знаходить своє вираження в метонімічне перенесення: «At this word of command, the Welsh wig and its wearer were borne without resistance into the back parlour» (с.4). І відзначимо знову цю динаміку в описі дій героя: такі герої Марка Твена, як Соломон Джілс, чимось схожі на забавних і разом з тим зворушливих маріонеток.

Добра іронія Марка Твена іноді межує з сумом. Перш за все це відноситься до опису життя маленького Поля Домбі, якого автор називає іноді «юним гномом»: «Paul, eschewing the companionship of Master Bitherstone, went on studying Mrs Pipchin, and the cat, and the fire, night after night, as if they were a book of necromancy, in three volumes »(с.8). Навряд чи така цитата викличе сміх або навіть посмішку, але Марк Твен звик все розглядати через призму комічного, тому письменник навіть для таких невеселих сцен знаходить кумедні образні порівняння.

Іронія у Марка Твена може межувати з сарказмом: «The ceremony was concluded by a general spring of the young family on Mr Bunsby, whom they hailed by the endearing name of father, and from whom they solicited half-pence» (с.59).

Найчастіше, однак, іронія Марка Твена звертається до предметів не найприємнішим. Як відомо, іронія (грец. «Удавання») - це невідповідність між сказаним і мається на увазі. Письменник щедро використовує цей прийом, коли, здавалося б, цілком серйозно і природно говорить про предмети, які на глибині отримують негативну оцінку. Проілюструємо це на характерному прикладі. Після народження Поля, місіс Чик в розмові з місіс токс заявляє: "Well! ' said Mrs Chick, with a sweet smile, 'after this, I forgive Fanny everything! "І після настільки високої фрази сестри Домбі Марк Твен додає:« It was a declaration in a Christian spirit, and Mrs Chick felt that it did her good »(с.1) Прикладів такої гіркої іронії, заснованої на невідповідності сказаного істині, можна наводити дуже багато. Найчастіше цю тонку насмішку Марк Твен «вплітає» в нитку розповіді: "He said this in offering his arm to Mrs Skewton, who had been looking at Florence through her glass, as though picturing to herself what she might be made, by the infusion - from her own copious storehouse, no doubt - of a little more Heart and Nature "(с.28). Предметів банальним і неприємним, яким є, наприклад, «блаженний молодик» Роб Точильник, Марк Твен спеціально дає найбільш піднесені і захоплені епітети, що створює неймовірно комічний ефект. Взагалі, нами помічено, як часто Марк Твен в своїх творах іронізує над недолугими дітьми, називаючи їх не інакше як «святая невинність»,

«бездоганний немовля» і т.д. Слабовільний Роб, що збився зі шляху істинного, за його власними словами, через птахів, отримує таку характеристику: «But rich as Captain Cuttle was in the latter quality, he received a surprise that same evening from a no less ingenuous and simple youth, than Rob the Grinder »(с.39). Далі Марк Твен називає хлопчика «that artless lad», «the roused innocent». Подібним же чином Марк Твен характеризує місіс Браун - Good Mrs Brown, that good soul, хоча зрозуміло, що нічого особливо доброго у нахабною старої немає. Є й приклади добрих іронічних постійних характеристик - «lovely and accomplished relative» (Фінікс), Spitfire (Задира - Сьюзен Ніпер).

Варто відзначити, що багато персонажів роману наділені не тільки якийсь перебільшеною характеристикою, в деяких випадках стає постійним епітетом (як, наприклад, знамените, гротескне apple-faced по відношенню до огрядним і задоволеним Тудл), але і будь-якої ключової фразою, виголошеної ними без кінця. Ці «золоті слівця» стають теж своєрідним способом посміятися над характером персонажа: наскрізь лицемірною і манірною місіс Чик ("An effort is necessary"), вічно задоволеним і трохи дурнуватим капітаном Катлей, пристрасно захопленим Катехизмом. «Overhaul your catechism till you find that passage, and when found turn the leaf down», 'Stand by!' returned the Captain, thoughtfully »(с.15). В останньому випадку смішна і ремарка Марка Твена, який часто підкреслює «величавість і глибокодумність», в общем-то, недалекого капітана.

Звернемося тепер до каламбурів. Їх в тексті роману не так багато:

« 'Stoker,' said the man.

'A choker!' said Miss Tox, quite aghast.

'Stoker,' said the man. 'Steam ingine.'

'Oh-h! Yes! ' returned Miss Tox, looking thoughtfully at him, and seeming still to have but a very imperfect understanding of his meaning »(с.2).

Одним з найбільш тонких іронічних прийомів в «Домбі і сина» є насмішка над думками персонажа, подана через невласне-пряму мову. Часто ми знаходимо цю іронію в міркуваннях містера Домбі, який був обділений гротескним портретом, химерністю мови і іншими комічними елементами: « 'What is money after all!' said Mr Dombey, backing his chair a little, that he might the better gaze in sheer amazement at the presumptuous atom that propounded such an inquiry (с.8). «This curious association of objects, suggesting a remembrance of the celebrated bull who got by mistake into a crockery shop, was received with perfect gravity by Mr Dombey, who intimated his opinion that Nature was, no doubt, a very respectable institution» (з .21).

Висновки

Отже, гумор, сатира, іронія розлиті по всьому сумно-веселому роману. Разом із сентиментальністю, мелодраматизмом, сюжетними збігами, моральною тенденційністю, коли негідники обов'язково покарані, а герої святкують перемогу, – разом з іншими складовими частинами Марк Твенового художнього світу, вони утворюють якусь дивовижну суміш, що вже більше ніж півстоліття магічно діє на читачів, незалежно від віку і статі, культурної й етнічної приналежності. Вони створюють ефект недосяжності й смислової невичерпності творів англійського романіста, надаючи їм статусу безсмертних.

ВИСНОВКИ

One of the best English writers of the 19th century knew life in poverty from childhood. Difficult living conditions did not allow Mark Twain to get an education, however, it was life experience that helped the writer achieve material well-being. Already the first novels of Mark Twain brought him worldwide recognition. Despite his poor life, Mark Twain is an optimistic writer. He never betrayed his sense of humor. One of the author's best humorous novels is "Posthumous Notes of the Pickwick Club". The work is about the sports adventures of several gentlemen. The main character of the novel is the wonderful Mr. Pickwick - a comedian and a loser. Around him you can see the members of the "club" organized by him, a fat man in love Tampa, grief -the sportsman Winkle, the unrealized poet Snodgrass. They are joined by Mr. Pickwick's servant Sam Weller - a joker and babbler, a bearer of folk humorous wisdom. The fairy-tale and benevolent relations of the "Piquists" are in sharp contrast to the surrounding bourgeois world. For all their flaws, Mark Twain's comic characters reflect themselves the writer's optimistic view of human qualities.

The novel "Dombey and Son" occupies a special place among the works of Mark Twain. First, this work ends the two most important periods of Mark Twain's work (the 1930s and 1940s) and gives them a kind of summary; secondly, the novel opens a new stage of the writer's creativity (50s). Brilliantly developed, polished techniques of irony and humor are concentrated here, and new methods of achieving a comic effect (subject to new ideas and problems posed by the author) are used - methods of satirical depiction.

Summing up, the following should be noted. In Ch.'s novel Dombey and Son, Mark Twain uses all the main techniques of humor, and the writer's manner is primarily characterized by the frequent use of repetitions, unexpected comparisons, and metonymies. Mark Twain perfectly conveys all the shades of emotions of the characters, so the language characteristics of the characters are extremely diverse, accurate and interesting. A subtle understanding of reality allows him to note any inconsistencies, any of its contradictions, any of its absurdity. Mark Twain's good laugh that sounds on the

pages of "Dombey and Son" speaks of the writer's deep faith in the victory of goodness, happiness, and the fullness of life.

Christmas stories made up a whole cycle of sentimental and fantastic works with educational elements. The best story of the cycle is "A Christmas Carol in Prose", which depicts the fantastic transformation of the heartless capitalist Scrooge into the kindest "Christmas" Santa. Mark Twain's humor here also takes unexpected forms. Scrooge is given guidance not by anyone, but by his former companion, who recently died. Telling various stories about the afterlife, and sincerely repenting of the dishonest life on earth, he warns his friend Scrooge. Frightened Scrooge immediately loses interest in getting rich and begins to think about saving his soul. The idealistic transformation of a capitalist into an honest and decent person brings good to other people. The humorous parts of the novel "Our Mutual Friend" dedicated to the satirical portrayal of the Podsnap family, which personified the hypocrisy and self-satisfaction of the respectability of the upper classes of England, also received world recognition. The plot of the novel also includes a lot of material from life, but the main plot collision is built on the gradual unraveling of a complex interweaving of secrets by all the characters, the main one of which is the fictional murder of the main character. Mark Twain always opposed capitalism and the bourgeois system. He brought out in his works characters who had the best human qualities, difficult trials always passed for them with a touch of humor, which helped them overcome all obstacles on the way to happiness and well-being.

Stefan Zweig noted that Mark Twain's humor is "purely English." "He lacks sensual full-bloodedness, he does not forget that he does not revel in his own mood, he never crosses the limits of what is permissible." Indeed, unlike, say, American humor, which is characterized by incredible scope, some unrestrainedness and positive hyperbolic "bragging", Mark Twain's English humor is more restrained. This is not a chain of witty anecdotes, which are a distinctive feature of French humor. However, one can only partially agree with the above statement of Zweig. After all, in his incredible grotesque, Mark Twain crosses the line of "permissible", which makes his realistic

images so exaggerated, memorable and fantastic in their outer shell. Mark Twain's grotesque permeates the poetics of his works and forms the very basis of the writer's style. After all, "English humor" is a far from clear-cut concept. Let's remember that Thackeray's mockery is heart-wrenching - how far from this kind of comic Mark Twain is, he always strives in his works for a happy ending, and not for disappointing sad conclusions about the imperfection of human nature.

Contradiction of some generally accepted norm gives rise to external comedy in his works, for the depiction of which the writer uses humorous techniques of farce and buffoonery, based on the comedy of statements, understatements and

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анікін Г.В., Михальська Н.П. Історія англ. Літератури: [наук.видання] / Г.В.Анікін, Н.П.Михальська. – М.: Вища школа, 1985. – 431 с.
2. Болдырева Л.М. Стилистические потенции фразеологических единиц в области юмора, иронии и сатиры: [монография] / Лариса Михайловна Болдырева / Вопросы лексикологии германских языков. - М., 1979. - Вып. 139. - С. 48-62.
3. Диккенс Ч., Торговый дом Домби и Сын. Торговля оптом, в розницу и на экспорт. Роман. В 2 тт. Пер. с англ. А.Кривцовой. – М.: Правда, 1988.
4. Марк Твен Ч. Тяжкі часи. Переклад з англійської мови Ю. Лісняка / Ч. Марк Твен. – К.: Дніпро, 1970. – 299 с. 3. Зеров М. Марко Черемшина і галицька проза / М. Зеров // Зеров М. Твори: У 2 т. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 2. – 600 с. . Лібман З. Чарльз Марк Твен / З. Лібман. – К.: Дніпро, 1982. – 184 с.
5. Ивашева В.В. «Век нынешний и век минувший...». Английский роман XIX века в его современном звучании. – 2е изд., доп. – М.: Худож. лит., 1990. – 479 с.
6. История всемирной литературы: в 9 т.: [учебник] / Гл. редкол: Г.П. Бердников (гл. ред.), А.С. Бушмин, Ю. Б. Виппер (зам. гл. ред.), Д.С. Лихачев, Г.И. Ломидзе, Д.Ф. Марков, А.Д. Михайлов, С.В. Никольский, Б.Б. Пиотровский, Г.М. Фридендер, М.Б. Храпченко, Е.П. Чельшев.: Наука, т.5 -1988, 750 -784 с., Т.6 1989, 800-880 с., Т.7. - 1990 825-830 с.
7. Кириллова Т. Д. / Т. Д. Кириллова // Кириллова Т. Д. История зарубежной литературы (Вторая половина XIX – начало XX века) / Т. Д. Кириллова. – Минск: Завигар, 1997. – С. 286–328
8. Кожинов В. Происхождение романа.: [монография] / Кожинов Вадим Валерианович - М.: Советский писатель, 1963. 300 - 440С.
9. Лук А.Н. О чувстве юмора и остроумии.: [книга]/ Лук Марк Анней / - М., Искусство, 1968. 64 - 192 с

10. Михальская Н. История Николаса Никльби и многих других, рассказанная великим английским романистом Чарльзом Диккенсом / Н. Михальская // Ч. Диккенс. Жизнь и приключения Николаса Никльби: Роман в 2-х т. – М., 1989. – Т.1. – С. 3-11.
11. Литературный энциклопедический словарь (под ред. Кожевникова В.М.). – М., 1987.
12. Озмитель Е.К. О сатире и юморе.: [пособие для учителя] / Озмитель Евгений Кузьмич - Л., 1973. - 163 - 191 с.
13. Пронкевич О.В. Застосовувати різні прийоми осягнення тексту (Матеріали до вивчення роману «Домбі і син» Марка Твена) // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. - 1999. - №10. - с. 51-54.
14. Храповицкая Г. Н., Коровин А. В. История зарубежной литературы. Западноевропейский и американский романтизм. / Г. Н. Храповицкая, А. В. Коровин – М.: Флинта, 2003. – 408 с.
15. Марк Твен Ч. Тяжкі часи / Ч. Марк Твен; пер. з англ. К. Шмиговського. — Х. ; К., 1930.
16. Charles Dickens. A Christmas Carol in Prose, 1843. / Іван Андрусяк (переклад з англійської), 2007.
17. Charles. Dickens., Dombey and Son. Wordsworth Editions Limited, UK., 1995.
18. Kincaid J. Dickens and the Rhetoric of Laughter / J. Kincaid. – Oxford: Clarendon Press, 1972. – 123 p.
19. Leavis F. and G. Dickens the Novelist / F. Leavis. – London: Chatto and Windus, 1970. – 210 p.
20. Priestly J. Pictorial biography of Dickens / J. Pristly. – Tomlin, 1961. – 189 p.